

Ennek létesítéséről is beszéltek már, de e tervet az ország jelenlegi pénzügyi s kulturális viszonyai között hosszú időig kivihetetlennek kell tartanunk.

Benisch Arthur.

A svéd középiskolák.

A középiskolai reform iránt tapasztalható általános érdeklődés idején e cikk az északi nemzeteknek a legújabb időben megreformált középiskoláira óhajtja felhívni a figyelmet. Nemcsak azért, mert a nagy nemzetek középiskoláival pedagógiai irodalmunk már részletesen foglalkozott, hanem főleg azért, mert ez államok középiskolai szervezetében javarészt megvalósítva találjuk azokat a reformokat, amelyeket mostani miniszterünk hangoztatott. E nemzetek egyébként is méltók arra, hogy mintaképül szolgáljanak más, még náluknál hatalmasabb nemzeteknek is. Míg ugyanis a nagy nemzetek «állig fegyverben» a kultúra rovására, a hadi készültség fokozására pazarolják minden erejüket: addig e nemzetek, menten minden hódítási és terjeszkedési vágytól, a műveltség mélyítésén és általánosításán munkálkodnak. Nem csoda, hogy európai hírnévnek örvendő magas műveltségök, amely fiaiknak ismeretes intelligenciájában, közéletükben a társadalom szociális haladásáról tanuskodó nemes értelemben vett szocializmusban, progresszív adórendszerükben, demokráciában, nőemancipációban, a közegészségügy iránti erős érzékben és az alkoholizmus leküzdésére irányuló eredményes mozgalomban jut kifejezésre. Magától értődik, hogy itt a közoktatásügy kiváló gondozásban részesül, annál inkább, mert Észak természeti viszonyainak kedvezőtlen hatását a létért való küzdelemben a kultúra fegyvereivel kell ellensúlyozni.

Az északi skandináv államok közoktatásügye egy csapáson halad. Svédország a vezető. Amit ez a tanügy terén megvalósít, arra a többi is anyagi erejéhez mérten iparkodik. Innen van, hogy az északi államok közoktatásügyében sok közös vonásra akadunk. Ilyen pl.: az általános és ingyenes tankötelezettség a 15. életévig, az iskolák hasonló szervezése és fokozatos kapcsolata az elemi, a középfokú és egyetemi oktatás között. Ilyen továbbá az előkészítő-iskola divata, a vándoriskola típusa, a népegyetem, a továbbképző felső népiskolák, a koedukációs rendszer. Közös jellemző vonás végül az, hogy a történeti hagyomány és a közös múlt alapján minden ország tanítási tervezetében, főleg a földrajz- és történettanításban, nemcsak a szűkebb hazai viszonyokra vannak tekintettel, hanem az egész Skandináviára, még pedig a tanítás minden fokán. Az 1911-i stockholmi iskolai kongresszus, amelyen a skandináv államok legkiválóbb tan-

férfiai Gusztáv svéd király jelenlétében beszélték meg a közoktatás legfontosabb kérdéseit, annak a szükségét is hangoztatta, hogy a fajilag és nyelviileg amúgy is összetartozó svéd, dán, norvég nemzetek értékes irodalmi termékeit kölcsönösen illesszék bele a tantervbe.

Minden iskolában kiváló gondot fordítanak az erősen kidomborodó vallásos érzés, munkakedv, jókedély nevelésére, a gyakorlatiasságra és az egészség ápolására, a tornázás, a sportok és játékok intenzív felkarolása által, továbbá az alkoholizmus elleni küzdelemre, amely téren, hála iskoláiknak, amelyek ezt a kérdést folyton napirenden tartják és népszerűsítik, óriási sikereket értek el.

Olyan szellemű nevelő és oktató rendszer van ez iskolákban, amelyre legjobban ráillik a régi görög «kalokagathia» kifejezés, a szívbeli derékség, a lelkiharmónia mellett kiváló gondot fordítva a test, az egészség higiénikus ápolására is.

Svédország középiskoláit az 1905-iki, illetőleg 1910-iki iskola-törvény szervezi. Vannak 1. alsófokú négy osztályú községi középiskolák, amelyeknek szervezete és jogosítása azonos, 2. a hat osztályú reálisiskolák I—IV. osztályaival; 3. magasabb fokú középiskolák.

Az 1910. évi statisztika szerint volt Svédországban 39 hat osztályú reálisiskola, még pedig 20 csak fiúk részére s 19 koedukációs intézet. Ezekon kívül volt 37 magasabb fokú középiskola, amelyek közül 27 teljes, azaz két tagban 4—4 évfolyamú, az V. osztálytól kezdve bifurkált, t. i. a) klasszikus és b) reális irányú. Hat intézetnek csak reális, négynek pedig csak klasszikus irányú felső tagja van. Az előbbi reálgimnáziumnak, az utóbbit klasszikus gimnáziumnak hívják. A felső tag tananyaga a reálisiskolák I—IV. osztályának, illetőleg a községi négy osztályú középiskolának tananyagán épül föl, azt folytatja és kiegészíti. A középiskolai tanulók száma: 22,590, a tanároké: 1591.¹

¹ Norvégiában a középiskolák szervezete az 1896. évi országos törvényen alapul. Eszerint vannak ott: 1. négy éves alsófokú koedukációs középiskolák; 2. három éves gimnáziumok, amelyek az előbbieken, mint közös alapon épülnek. A középiskolai tanfolyam tehát Norvégiában is két tagra oszlik. A felső fok utolsó két éve trifurkált, t. i. a) reálirányú, matematikával és természettudományokkal; b) nyelvi és történeti irányú, modern nyelvekkel és történelemmel; és c) klasszikus irányú a latin nyelvvel, mint főstudiummal és történelemmel. Van az országban 14 állami középiskola mindkét tagozattal, 42 községi és 28 magánintézet. Ez utóbbiak közül kettő, illetőleg négy teljes középiskola, t. i. gimnáziummal is összekötve. Az állami és községi intézetek koedukációsak. A 28 magánintézet kizárólag csak leányok oktatására szolgál. A középiskolai tanulók száma 1910-ben a leányokkal együtt 17,082 volt 1313 tanár vezetése alatt.

A mult szünidőben a helyszínén tett megfigyelések és tapasztalatok alapján ismertetem a stockholmi «Högge Realläroverket» nevű magasabb fokú reáliskolát. Ez az iskola a városnak legújabb, épülőfélben levő főutcáján áll a Stádion közelében, zöld ligetek és parkok szomszédságában. Az épület egyszerű, három emeletes, vörös téglából épített sarok épülettömb. Körülötte három oldalról durva kavicscsal kiszórt szép udvar terül el, mely játéktérül is szolgál. Itt az egyik falon nyers homokkőbe vésett tornász- és birkózó fiúcsoport látható. A lépcsőházat két szép nagyméretű freskó ékesíti. Az egyik egy svéd tájképet ábrázol Prins Eugen ecsetjéből, a másik allegorikus kép, Törneman festő műve. Mindenütt a legnagyobb tisztaság, a falrongálásnak, karcolásnak vagy kopásnak semmi nyoma, nyilván azért, mert a folyosók és lépcsők oldalfalai embermagasra vörös téglával vannak borítva. A pádimentum is mindenütt nagyon tiszta és pormentes, mert naponként lemosható linoleum fedi.

Feltűnnek az egyes helyiségek nagy méretei. A tantermek, bár csak 30 tanulóra vannak felszerelve, igen tágasak, átlag 8 m hosszúak, 6.5 m szélesek, de csak 4 m magasak. Pompás a világosságuk és szellőztetésük, amelyről egy 46 ablaktáblából álló, 10 kisebb ablakot magába foglaló óriás ablak gondoskodik. A padok csinosak, kényelmes ülésűek. Minden tanulónak külön-külön padja van, vízszintes felső lappal és kép elhelyezésére szolgáló, felemelhető és lebozsátható fakerettel ellátva. A díszterem kápolnaszerű bolthajtásos helyiség amfiteatrálisan emelkedő templomi pádokkal. Itt tartják az iskolai ünnepélyeket. Van az intézetnek külön zeneterme is, amelyben Pauli festőművésznek a zenét és táncművészetet ábrázoló alleccó festménye látható. Rendszeresre állnak végül a pompásan felszerelt szertárakon, tornacsarnokon kívül nagy munkatermek és laboratóriumok is, mint pl. a fizikai, biológiai, zoológiai stb. Van az intézetnek még egy speciális helyisége, t. i. az írásbeli dolgozatoknak a terme, 24.8 m hosszú, 6.5 m széles, 3.6 m magas terem ez. Itt írja mindenik osztály valamennyi írásbeli dolgozatát a legszigorúbb ellenőrzés mellett. Ugyanis a padok 2.2 m távolságban állanak egymástól minden irányban, csak fedőlappjuk van, fiók nélkül, úgy hogy a tanulók ide semmiféle segédeszközt be nem hozhatnak, annál kevésbé, mert az ellenőrzést két felügyelő tanár látja el, kik részére a terem két végén magas pódiumon áll a katedra. Ezt a szigorú ellenőrzést itt mindjárt a tanítás alsó fokán kezdik meg, úgy hogy minden tanuló már eleve tudja, hogy csak saját becsületes munkájára, illetőleg tudására van utalva. E módszer bizonyára nagyon hozzájárul azután egyrészt a tanulók buzgóságának fokozásához, másrészt nevelő hatással van jellemük, becsületességük kialakulására.

A tanítás segédeszközei közt szerepel a szkioptikon is, amelyet az amfiteatrálisan épített kémiai, fizikai, geográfiai, laboratoriumi előadóterekben gyakran használnak. A geográfiai előadóteremben a falitábla előtt fakeretes vászonlepedő van kifeszítve s ennek aljában egy ládában őrzik a térképeket, amelyeket egyenesen a szekrényből göngyölgítenek fel a vászonra.

Nagy szerepe van a tanításban a szemléltetésnek, az önálló, becsületes munkálkodásnak, a praktikus laboratoriumi tevékenységnek.

A nyelvtanításban a minálunk is felkapott direkt módszer járja, de máris hallatszanak komoly hangok ennek túlhajítása, a fordítás és a biztos nyelvtani ismeretek elsajátításának háttérbe szorítása ellen.

Az északi államokban a tanítás alaposságán kívül kiváló figyelmet fordítanak a nevelő oktatásra, a becsületes jellem kialakítására, a munkakedv fokozására, a munka megbecsülésére és szeretetére.

A filologusok 1911-ben, Göteborgban tartott gyűlése és a Stockholmban tartott északi iskolai kongresszus arról tanuskodik, hogy az északi nemzetek iskoláikat legújabbán is egyre magasabb színvonalra emelni törekcsenek. Általános ott az a felfogás, hogy az iskolai oktatásnak az egész vonalon szoros kapcsolatot kell keresnie az élettel, a szabad természettel, mihez képest nagy gond fordítandó a természettudományokra, meg a modern nyelvekre. Sok szemléleti anyag gyűjtésére törekszenek, főleg a tavaszi és őszi kirándulások alkalmával, a melyeknek tapasztalatait azután a téli évszakban az iskolai életben feldolgozzák, hogy ezzel a tanulók érdeklődése, öntevékenysége és egyben gondolkodási képessége fokoztassék. A kongresszus egyik határozatának értelmében minden iskolát el kell látni megfelelő természetrajzi, vegytani, fizikai laboratóriummal, szlőjdműhelyekkel és megfelelő iskolai múzeumokkal; ha pedig ez anyagi eszközök híján meg nem valósítható egyszerre éa mindenütt, gondoskodni kell ilyen szellemű vándortanításról a vidéken. Hellsten stockholmi tanár be is mutatott a kongresszuson tanítványaiival egy ilyen gyakorlati tanítást, amelynek folyamán a tanulók önálló kísérleteket végeztek a szlőjd-műhelyben készített egyszerű eszközök s magukkal hozott spárga, golyó, kötőtű s effélék segítségével.

Nagy gondot fordítanak az északi államokban a tanulók szociális nevelésére is a történettanítás keretében. Stockholmban már hét év óta tartanak ilyen irányú felolvasásokat középiskolai tanulók részére, hogy a tanulókat a közjóra irányuló érdeklődésök felkeltésével a közéletre előkészítsék.

A mi főrealiskoláinkkal való összehasonlítás kedvéért szemléltessük most a stockholmi 6 osztályú realiskola általános óratervét:

Tantárgyak	I.	II.	III.	IV.	V. ¹	VI. ²	Összesen
Vallástan	3	3	3	2	2	2	15
Anyanyelv	5	5	6	4	3	3	26
Német nyelv	6	6	6	4	4	3	29
Angol nyelv	—	—	—	5	5	4	14
Francia nyelv (fakultative)	—	—	—	—	2	2	4
Történelem	2	3	3	3	3	4	18
Földrajz	2	2	2	2	2	2	12
Matematika	4	5	5	5	4	5	28
Fizika	—	—	—	2	1	2	5
Kémia	—	—	—	—	2	1	3
Biologia	2	2	2	1	2	2	11
Összesen :	26	26	27	29	30	30	165 ³

A magasabb fokú svéd középiskola felső, reálirányú tagozatának (reálgimnázium) óraterve a következő:

Tantárgy	I.	II.	III.	IV.	Összesen
Vallástan	2	2	2	2	8
Anyanyelv	3	2	3	3	11
Német nyelv	2	2	3	2	9
Angol nyelv	3	3	2	4	12
Francia	—	4	4	4	12
Történet	3	3	3	3	12
Földrajz	2	1	—	—	3
Matematika	7	6	6	6	25
Fizika	3	2	4	3	12
Kémia	2	2	2	2	8
Fil. propedeut.	—	—	1	1	2
Biologia	1	2	2	1	6
Összesen :					120

Ha a svéd és a magyar reáliskola óratervét összehasonlítjuk, szembetűnnek a következő adatok:

1. Az I—VI. osztályt nézve, a svéd tanulók heti óráinak száma

¹ Az V. osztálytól kezdődik a differenciálódás.

² Az V—VI. osztály a tulajdonképeni svéd felsőbb reáliskola, melynek egyazon közös alapja van, t. i. az alsófokú 4 osztályú középiskola, mint a fentebb említett reálgimnáziumnak vagy klasszikus gimnáziumnak.

³ Ezekhez járúlnak a rendkívüli tárgyak órái: ének, zene, torna stb.

a rendes tárgyakból 165, a mieinknek heti 158 órájával szemben. Ha pedig a két tagozatú, 8 osztályú magasabb fokú svéd reál-gimnázium óratervét vetjük egybe a mi 8 oszt. főreáliskoláink óratervével, akkor a svéd középiskola heti 225 rendes órájával szemben áll nálunk heti 214 óra. Tehát nyilvánvaló, hogy a svéd iskola fizikailag többet kíván a tanulóktól,* mint a miénk. Nem csoda tehát, hogy Svédországban is egyre hangosabb a panasz a tanulók túlterhelése miatt. Ezt a felpanaszolt túlterhelést *Fridtjuf Berg* svéd kultusz-miniszter a sok idegen nyelv tanításának a rovására írta, hangsúlyozván egyben azt is, hogy a modern korban a latin nyelv jelentősége is alábbszállt.

2. A teljes iskolák óratervét nézve, azt találjuk, hogy a svéd iskola a miénknél nagyobb figyelemben részesíti a vallástan oktatását (heti 19 órával a mi 16 óránkkal szemben), a német nyelvet (31 óra, nálunk 25), az angol nyelvet (ott 31, itt 28), a történelmet (ott 23, itt 17), a fizikát (ott 14, itt 12), a matematikát (ott 44, itt 31 óra). Megjegyzendő, hogy Svédországban a geometria és a rajzoló mértan nem külön tárgy; egybeesik a matematikával. A mi főreáliskoláink pedig többet foglalkoznak a francia nyelvvel (heti 24 óra a svéd 12 órával szemben), az ábrázoló geometriával (heti 20), a szabadkézi rajzra (heti 12) és a filoz. propedeutikára (heti 3 óra a svéd 2 órával szemben).

3. A mi reáliskoláink nem tanítják az angol nyelvet.

A tanítás anyaga legfőbb részeiben megegyezik a mi középiskoláink anyagával, de felöleli az újabb nemzeti irodalmat is, így pl. Lagerlöf Zelma műveit stb., az angol nyelvet és a kémiai laboratoriumi gyakorlatokat.

Jellemző, hogy a svéd középiskolák oktatási anyaga minden tárgyan tagolva van s így a középiskola folyamán több ízben kerül ismétlésre. Különösen kidömborodik ez a történet- és földrajz-tanítás keretében. Mindenik osztályban ugyanis csak egyes korszakok és országok kerülnek tárgyalásra; így az alsófokú középiskola I. osztályában az északi népek története 1319-ig és ezzel kapcsolatban Skandinávia földrajza; a II. osztályban Skandinávia és Dánia története 1319—1611-ig s a világtörténelemből: Görögország és Róma története. A földrajzból Kelet- és Közép-Európa politikai és fizikai földrajza. A III. osztályban folytatják az északi népek történetét 1611—1712-ig; földrajzból Dél-Európa és Anglia földrajza. A IV. oszt. ban a skandináviai államok története 1618—1899-ig s Ázsia és Ausztrália

* A svéd iskolai év szept. 1-től május 31-ig tart, így pár héttel rövidebb a miénknél.

politikai és fizikai földrajza stb. Az V—VI. osztályban az újabb kor története s Amerika, Ausztrália, illetőleg Franciaország és az Egyesült-Államok földrajza.

A felső tagozatban ismét előkerülnek a tárgyalat korok és országok, így az I. évfolyamban Svédország ó- és középkori története s a világtörténet ó- és középkora s ezzel kapcsolatban általános földrajz; Japán, Khina, Egyesült-Államok, Oroszország, Németország, Ausztria-Magyarország; a II. évfolyamban Svédország 1520—1718-ig terjedő korszakának története s a világtörténet 1500—1715-ig; a földrajzból: Svédország, Anglia, Izland, Franciaország, Egyesült-Államok, Khina, Japán. Majd a III. és IV. évfolyamban a svédek története 1718—1844-ig, a világtörténet 1715—1848-ig, illetőleg a svéd történet 1809—1909-ig.

A tornázást mindenik északi államban a dán-svéd rendszer szerint gyakorolják, játékokkal és sporttal (skiezés, fürdés; koresolyázás) kapcsolva.

A skandináv államok középiskolai szervezetében javarészt megvalósítva találjuk azokat az eszméket, amelyeket a középiskolára vonatkozó miniszteri reformtervek legújabbban nálunk hangoztatnak. Így megvan a szerves kapcsolat az elemi, a középiskolai és egyetemi oktatás között; a tanulmányok rendjében megvan a tagolás és a gyakorlati élettel való szorosabb kapcsolat egyrészt a modern nyelvek meg a gazdasági, szociális tudományok (biológia, kémia, szociológia, újabb irodalom) intenzív művelése által és másrészt a munkára és önálló tevékenységre nevelés által az intézetek laboratóriumaiiban. Megvan végül a középfokú oktatásnak ez államokban és Dániában is egységes, közös alapjára épített bi- és trifurkációs rendszer is, amely utat talált a legtöbb európai állam, így Franciaország középiskolai szervezetébe is.

A középiskola oktató és nevelő hatását nagyon hátráltatja nálunk az osztályok túlzúsúfoltsága: az I—II. osztályban 60, III—IV-ben 50, V—VIII-ban 40 tanuló. A skandináv államok e tekintetben is mintaképül szolgálhatnak; ott a középiskolák osztályainak létszáma 30—35 (Dániában újabb időben 20-ra tervezik).

Walló Albert.

Gyermekeknek a halálról.

A véletlen közrejátszása miatt tárgyunk időszerű: kapcsolatban áll a hatalmas világeseményekkel. Egy neves és nálunk is ismert *hollandus* pedagógus, *Ortt* Félix, a belga *Minervának* utolsó, még